

ÜLKÜ

dergileri arasında genel merkez yayını olması, dönemin önde gelen yazarlarını sayfalarında bir araya getirmesi ve tağra halkevlerine yön vermesiyle ayrı bir işlev yüklenmiştir. Dergi Ağustos 1941'e kadar süren ilk döneminde Nusret Kemal Köymen ve Necip Ali Küçüka yönetiminde yayımlanmış, Temmuz 1936'da 41. sayıdan itibaren yayın direktörlüğüne M. Fuad Köprülü getirilmiştir. Aylık olarak 102 sayı çıkmış, ayrıca yarım kalan serileri tamamlamak üzere otuz iki sayfalık bir ek sayı çıkarılmıştır. 1 Ekim 1941'de yeni bir biçim ve boyutta Ahmet Kutsi Tencer'in yönetiminde tekrar yayımlanmaya başlanmış, her ayın birinde ve on altısında olmak üzere 16 Aralık 1946 tarihine kadar 126 sayı çıkmıştır. Üçüncü dönemde Ocak 1947 – Ağustos 1950 arasında H. Tahsin Banguoğlu ve Mehmet Tuğrul idaresinde aylık olarak ve birinci sayıdan başlamak üzere kırk dört sayı daha yayımlanmıştır.

İlk sayısında bir ülkü yaratmak, kafa, gönül ve hareket birliği sağlamak amacıyla çıkarıldığı ifade edilen derginin inkılapları yaymaya yarayacak veya yayma yolları üzerinde düşündürecek yazılara açık olduğu belirtilmiştir. Ayrıca dergi, dilde arılaşma ve tarama-derleme çalışmalarının başladığı bir dönemde çıktığından yazarlardan yazılarını, Türkçe'nin tabii ifadesiyle ve mümkün olduğu kadar yabancı kelimelerden arındırarak yazmalarını istenmiştir. Bu amacı desteklemek için ilk dönemin 27. sayısıyla beraber okuyuculara *Osmanlıca'dan Türkçe'ye Karşılıklar Kılavuzu*, 35. sayısında ise üniversitelerde ilk defa okutulmaya başlanan, Recep Peker'in ders notlarından meydana gelen inkılap derslerine ait bir yayın hediye edilmiştir. Bu arada Abdülhak Hâmid Tarhan'ın ölümüyle (1937) 51. sayı onun adına yayımlanmıştır.

Derginin yazıları ilk dönemde konu bakımından edebiyat ve dil, güzel sanatlar, tarih, içtimâiyat ve felsefe, iktisat ve ziraat, halk terbiyesi, yurt koruma, kadınlık, fen, halk sıhhati ve nüfus, spor, oyun ve eğlence, köycülük, bibliyografya, halkevleri haberleri, haberler ve teklifler gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır (Bayraktar – Alpar, s. XI-XXXI). 350'ye yakın imzanın görüldüğü bu dönemde yazılar tarih ve dil alanlarında yoğunlaşmıştır. İsmine en fazla rastlanan yazarlar İbrahim Necmi Dilmen, Şevket Aziz Kansu, Hüseyin Namık Orkun, M. Saffet Engin, M. Fuad Köprülü, Enver Behnan Şapolyo, Hasan Fehmi Turgal, Abdülhak Şinasi Hisar,

Nusret Kemal Köymen, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Recep Peker, Pertev Naili Boratav, A. Süha Delilbaş, Fevziye Abdullah Tansel, Şerif Hulûsi, Nahit Sırrı, Hasan Âli Yücel'dir. Telif ağırlıklı bir dergi olmasına rağmen sayfalarında Adam Mez, Wolfram Eberhard, Oskar Kolling, Catherine Cook gibi yabancı bilim adamlarından çevirilere de yer verilmiştir.

İkinci döneminde derginin millî hayatı gerek fikir gerek sanat cephesinden kavrayacağı hususu üzerinde durulmuş, muhtevada edebiyat ve folklor ağırlık kazanmıştır. Genelde "Konuşma" üst başlığını taşıyan bir yazı ile başlayan dergide deneme, şiir ve hikâye yanında fikir ve sanat, tiyatro, resim, müzik, mimari, çinçilik, fotoğraf, opera gibi edebiyat ve sanat alanları ile dil, tarih, ilim ve teknik, iktisat, sanayi, etnoloji, askerlik, folklor, gençlik ve spor, tercüme, kütüphanecilik, köyler ve köy hayatına, eğitime dair makaleler yayımlanmıştır. Son sayfalarda düzenli biçimde kitaplar ve dergilerle ilgili yazılara ve haberlere yer verilmiştir. Bu dönemin yazar ve şairleri arasında Ahmet Kutsi Tencer, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dranas, Memduh Şevket Esendal, Nâfi Atuf Kansu, Bedrettin Tuncel, Muzaffer Sarısözen, Şevket Raşit Hatipoğlu, Ahmet Adnan Saygun, Mustafa Nihat Özön, Adnan Ötügen, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nusret Köymen, Enver Ziya Karal, Cahit Sıtkı Tarancı, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Mehmet Kaplan, Suut Kemal Yetkin, Eşref Üren, Samet Ağaoğlu, Mükrimin Halil Yinanç, M. Emin Erişirgil, Mesut Cemil Tel, Yavuz Abadan, H. Tahsin Banguoğlu, Ceyhun Atuf Kansu, Selahattin Batu, Melahat Özgü, İsmail Habip Sevük, Orhan Veli Kanık, Şinasi Özdenoğlu, Uluğ İğdemir, Reşat Şemsettin Sırer, Ekrem Akurgal, Cevat Memduh Altar, Hüseyin Namık Orkun, Cahit Külebi, Malik Aksel gibi çok sayıda isim yer almaktadır. Üçüncü dönemde dergide dikkat çeken yeni imzalar içinde M. Şakir Ülkütaşır, Nurullah Ataç ve Ferruh Arsunar bulunmaktadır. Şubat 1950'de çıkan 38. sayısı Nâfi Atuf Kansu (ö. 1949) özel sayısı olarak yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şükran Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Ankara 1973, s. 457; Zerrin Bayraktar – Cem Alpar, *Ülkü: Seçmeler*, Ankara 1982; Zerrin Bayraktar, "Ülkü Dergisi: Halkevleri Merkez Yayın Organına Bir Bakış", *İletişim*, sy. 3, Ankara 1981, s. 113-136; Vedat Günyol, *Sanat ve Edebiyat Dergileri*, İstanbul 1986, s. 35-37; Nurettin Güz, *Tek Parti Dönemi Yayın Organları: Halkevleri*

Dergileri, Ankara 1995, s. 18-20; Erdal Doğan, *Edebiyatımızda Dergiler*, İstanbul 1997, s. 21-22; Firdevs Gümüsoğlu, *Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum*, İstanbul 2005; Mahmut H. Şakiroğlu, "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", *Kebikeç*, sy. 3, Ankara 1996, s. 131-142; Mehmet Ötmez, "Ülkü ve Dil Yazıları", a.e., s. 143-160; Hakkı Uyar, "Resmî İdeoloji ya da Alternatif Resmî İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: Ülkü ve Kadro Mecmualarının Karşılaştırmalı İçerik Analizi", *Toplum ve Bilim*, sy. 74, İstanbul 1997, s. 181-192; Ertan Aydın, "Peculiarities of Turkish Revolutionary Ideology in the 1930s: The Ülkü Version of Kemalism, 1933-1936", *MES*, XL/5 (2004), s. 55-82; Tanju Oral, "Ülkü", *DİEA*, VIII, 486-487.

ÂLİM KAHRAMAN

ÜLÜ'l-AZM

(أولو العزم)

Kur'an-ı Kerim'de bazı peygamberler için kullanılan bir tabir.

Sözlükte "sabırlı, gayretli ve kararlı kimseler" demektir. Bu tabir Kur'an'da, Resûl-i Ekrem'e peygamberlerden azimli ve kararlı olanların sabredişleri gibi sabretmesinin emredildiği bir âyette geçmektedir (el-Ahkâf 46/35). Ahzâb sûresinde (33/7) peygamberlerden ağır taahhüt (mîsâk) alındığı belirtildikten sonra onlardan özellikle Hz. Muhammed, Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve İsâ'nın zikredilmesine dayanan âlimler, ülü'l-azm peygamberlerin bunlardan ibaret olduğunu söylemiştir. Mâtürîdî'nin de vurguladığı gibi (*Te'vilâtü'l-Kur'an*, XI, 310) Şûrâ sûresinde geçen ve söz konusu beş peygambere aynı dinin verildiğini bildiren âyet de (42/13) bu görüşü desteklemektedir. Öte yandan diğer bazı âyetlerde Resûlullah'a hitap edilerek kendisine olduğu gibi Nûh'a ve ondan sonra gelen nebîlere de vahiy gönderildiği bildirilmekte ve bazı isimler sayılmaktadır (en-Nisâ 4/163). Ancak burada mutlak mânada vahiy ve nübüvvet görevine işaret edilmekte, kemiyet ve keyfiyet bakımından herhangi bir açıklama yapılmamaktadır.

Ülü'l-azm peygamberlere hitap eden âyetlerde dikkati çeken üç kavram yer almaktadır: Sabır, azim ve mîsâk. "Sıkıntıya, belâ ve güçlüklerle karşı direnir bunların ortadan kalkacağına inanmak" anlamındaki sabırla "dayanıklı ve kararlı olmak" mânasındaki azim birbirinden ayrılmayan iki kavram durumundadır. Nitekim bazı âyetlerde sabırla azim birleştirilerek mânalandırılmıştır (Âl-i İmrân 3/186; Lokmân 31/17; eş-Şûrâ 42/43). Mîsâk ise "ağır taahhüt, kuvvetli antlaşma" demektir. Yukarıda isimleri sayılan peygamberler Kur'an-

da bu üç kavramın çerçevesinde zikredilmiştir. Ancak bu durum diğer peygamberlerden sabır ve azmi nefyetmez. Kur'an-ı Kerim'de son peygamberle ümmetine sabır ve azim tavsiye edilirken geçmiş dönemlerdeki nebilerin ve ümmetlerinin karşılaştıkları sıkıntılara temas edilir (el-Bakara 2/214). Sabır Kur'an'da yirmi civarındaki âyette Resûlullah'a, ayrıca diğer peygamberlere nisbet edilirken (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "şbr" md.) Hz. Âdem'de azmin, Yûnus'ta sabrın eksik olduğu belirtilir (Tâhâ 20/115; el-Kalem 68/48). Bu durumda bazı âlimlerin ülü'l-azmin bütün peygamberleri kapsadığı biçimindeki yorumları isabetli görünmemektedir.

İmam Mâtürîdî ülü'l-azm vasfını taşıyan peygamberlerin özelliklerini ve görevlerini şu şekilde özetlemiştir: İlahî mesajın tamamını -ölümleri pahasına da olsa- en güçlü ve en zalim insanlara tebliğ etmek, hitap ettikleri kimselerin eziyetlerine katlanıp görevlerini terketmemek ve onların arasından ayrılmamak, kavimlerine beddua bulunmamak, mâruz kalabilecekleri sıkıntılara ve musibetlere sabretmek, dinî görev ve ibadetlerini tam mânâsıyla yerine getirmek, nefsanî arzularına boyun eğmemek. Mâtürîdî bu altı hususun son üçüyle bütün müslümanların da mükellef tutulduğunu belirtmiştir (*Te'vilâtü'l-Kur'an*, XIII, 379-380). Ahzâb sûresinde (33/7) isimleri zikredilen ülü'l-azm peygamberlerden Hz. Mûsâ, İsa ve Hz. Muhammed semavî dinlerin dayandığı vahiylerin tebliğçileridir ve mensupları halen mevcuttur. Hz. İbrâhim semavî dinlerin temel ilkesini oluşturan tevhid esasının, dolayısıyla Hanîf inancının ortak peygamberidir. Babası ve kavmi tarafından reddedilen, Nemrûd tarafından ateşe atılan tarihî bir şahsiyettir. Namazlardaki Salli ve Bârik dualarında Resûl-i Ekrem'le birlikte adının zikredilmesi de onun büyüklüğünü göstermektedir. Hz. Nûh, sosyolojik gelişim tarihinde belki de toplum hayatının tam anlamıyla başladığı bir dönemde nübüvvetle görevlendirilmiştir. O, Kur'an'da belirtildiği üzere ilk defa ilahî vahyi, tevhid ilkesini insanlara tebliğ eden peygamberdir.

Mâtürîdî'ye göre ülü'l-azm peygamberlerin özelliklerinden biri de onların kavimlerinin helâki için beddua etmemeleridir. Halbuki Nûh rabbine hitap ederek yer-yüzünde hiçbir kâfiri yaşatmamasını, aksi takdirde inkârcıların Allah'ın kullarını saptırıp kendi nesillerini çoğaltacağını söyleyerek bedduada bulunmuştur (Nûh 71/26-27). Öyle anlaşıyor ki Hz. Nûh, asırlar boyu verdiği mücadele sonunda -bir ge-

miye sığacak kadar insan hariç- muhataplarından ümidini kesmiş, kendisine karşı alay, hakaret ve taşla tutma gibi davranışlara devam edecekleri sonucuna varmış, bu sebeple kavmine beddua etmiştir. Nitekim Cenâb-ı Hak ona bir gemi yapmasını emrederken o zamana kadar iman edenlerden başka hiç kimsenin iman etmeyeceğini haber vermiştir (Hûd 11/36). Bu açıdan bakıldığında Nûh'un bedduasını bir nevi vahiy ürünü kabul etmek mümkündür. Firavun, Hz. Mûsâ'ya iman eden İsrâiloğulları'nın yeni doğan erkek çocuklarını öldürüyor, kız çocuklarını hayatta bırakıyordu. Mûsâ birçok mucize gösterdiği halde Firavun ve taraftarları iman etmemiştir. Hz. Mûsâ'nın bedduası, iman etmelerine vesile olacağı ümidiyle servetlerinin yok edilmesi ve zulme alışmış yüreklerine sıkıntı verilmesi içindir (Yûnus 10/88). Mâtürîdî gibi bazı müfessirler bu kanaati taşımaktadır (*a.g.e.*, VII, 102-103; krş. Taberî, XI, 202-208). Öte yandan Hz. Mûsâ'nın bedduasını savaş hali çerçevesinde düşünmek de mümkündür. Zira Firavun her türlü maddî güce sahipken Mûsâ'nın elinde dua etmekten başka bir imkân yoktu. Cenâb-ı Hak onun bedduasını kabul etmiş, Mûsâ ile İsrâiloğulları denizden geçerken Firavun ve taraftarları denizden boğulmuştur.

İmâm-ı Rabbânî'ye göre yüzyılın müceddidiyle binyılın müceddidi konusunda da ülü'l-azm mefhumu ortaya çıkmaktadır. Ülü'l-azm diye nitelendirilen peygamberden önceki ümmetlerde binyılın geçmesi herhangi bir peygamberin değil ülü'l-azmin gönderilmesini gerektirir. Resûl-i Ekrem'den sonra günümüze kadar ülü'l-azm peygamberlerin yerini tutacak olan kişi kendisine ihtiyaç duyulan, mârifeti tam bir âlim ve ârifdir (*Mektûbât*, I, 390; *DİA*, XXII, 197).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "azm" md.; *Tâcü'l-ʿarûs*, "azm" md.; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân* (nşr. Sidki Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XI, 202-208; XXVI, 48-49; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an* (nşr. Hatice Boynukalın), İstanbul 2006, VII, 102-103; (nşr. Ali Haydar Ulusoy), XI, 310; (nşr. Murteza Bedir), İstanbul 2008, XIII, 379-381; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, Beyrut 1401/1981, s. 158-159; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtiḥü'l-gayb*, Beyrut 1411/1990, XXVIII, 35; Kurtubî, *el-Câmi'*, Beyrut 1408/1988, XVI, 145-147; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrül-Kur'ânî'l-azim*, Beyrut 1385/1966, VI, 306-307; İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, Karaçi 1393/1973, I, 390; Elmâlılı, *Hak Dini*, VI, 4363-4364; Mustafa Çağrıncı, "Azim", *DİA*, IV, 328-329; Hamid Algar, "İmâm-ı Rabbânî", *a.e.*, XXII, 197; Ferâmerz Hâc Menûçihri, "Ülü'l-ʿazm", *DMBİ*, X, 451.

MUHAMMED ARUÇI

ÜLÜ'L-EMR

(أولو الأمر)

İslâm toplumunda
üst yöneticileri ve toplumsal
otorite sahibi kimseleri anlatan
bir tabir.

Sözlükte "emir sahipleri" mânâsına gelir. Emir kelimesi "iş" ve "buyurma" anlamlarını içerdiğinden ülü'l-emr hem yetkili hem de görevli kimseleri ifade eder. Dinî literatürde başta devlet başkanı olmak üzere toplumun üst yöneticilerini, toplumsal sorumluluk ve otorite sahibi kimseleri içine alan kapsamlı bir tabirdir. Benzer bir tabir olan **evliyyâü'l-umûr** da (tekili veliyyü'l-emr) velâyetle ilgilidir, bununla amme velâyetine sahip kimseler kastedildiğinde ülü'l-emr ile örtüşen bir anlam kazanır.

Ülü'l-emr tabiri Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir. Bir âyette müslümanların Allah'a, Peygamber'e ve ülü'l-emre itaat etmesi emredilmekte (en-Nisâ 4/59), diğer âyette ise müslümanların toplumun güvenliğiyle ilgili bir sorunla karşılaştıklarında onu yaymak yerine kendilerinden olan ülü'l-emre götürmelerinin daha uygun olacağı, onlardan hüküm ve sonuç çıkarma (istinbat) hususunda yeterliliği bulunanların nasıl davranılması gerektiğini bilecekleri ifade edilmektedir (en-Nisâ 4/83). İlk âyetin bağlamı ülü'l-emr tabiriyle, devlet başkanı yanında üst yöneticilerin ve devlet yetkisini kullanan kamu görevlilerinin kastedildiğini göstermektedir. Çünkü bir önceki âyet, emanetlerin ehline verilmesi ve insanlar arasında hükmedildiğinde adalete uygun davranılması emrini içermektedir (en-Nisâ 4/58). Âyetin seriye kumandanlığı hakkında indiğini belirten rivayet de bu tesbiti desteklemektedir (Müslim, "İmâre", 31; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 87). Âyette Allah'a ve resule itaat edilmesi ayrı ayrı ve mutlak olarak, ülü'l-emre itaat ise resule itaat emrine atfen istenmektedir. Âyetin sevkindeki üslûptan hareketle ülü'l-emre itaatın de mutlak olduğu, ancak Allah'a isyan niteliği taşıyan durumlarda ülü'l-emre itaat edilmeyeceği hükmüne varmak mümkündür. Bu hükmü, ülü'l-emre itaatın ancak dinin ve hukukun ilkelere uygun emirlerle (mâruf) sınırlı tutulduğunu, bunlara aykırı düşen taleplerin ise yerine getirilmemesi gerektiğini bildiren hadisler de teyit etmektedir (Buhârî, "Aḥkâm", 4; Müslim, "İmâre", 38-40). Âyetin ilk kısmında Allah'a, resule ve ülü'l-emre itaat birlikte istendiği halde de-